

מבעל דף היומי בעיון

סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י שו"ע מ"א ט"ז ומשנ"ב על הדף

כולל ומכון ראש פינה:

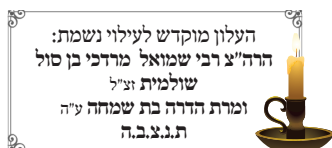
כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן

העזר בעיון | פרוייקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שעתיים ליבו חפץ | כולל שישי שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף

היומי במלגה מכובדת למגיד שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמלצת גדולי ישראל מכל העדות וההוגים |

מבחינים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנוקמים ואברכים עמלי תורה

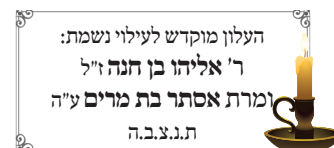
יום א' ד' אלול - י' אלול תשפ"ג

העלון מוקדש לעילוי נשמת:
הרה"צ רבי שמואל מרדכי בן סול
שולמית זצ"ל
ומרת הדורה בת שמוחה ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה.

מסכת קידושין ז'-י"ג

שבוע פרשת כי תצא

העלון מוקדש לעילוי נשמת:
ר' אליהו בן חנה ז"ל
ומרת אסתר בת מרים ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה.

דף ז' ע"א

אמר רבא תן מנה לפלוני ואקדש לך מקודשת מדין ערב.

דהיינו ממה שמצינו בתורה שהערב משתעבד למלוה אנו יכולין ללמוד שהיא מקודשת. וכתב הרמב"ם [פ"ה מהלכות אישות הכ"א] דהיינו כשאמר לה הרי את מקודשת בהנאת מתנה זו שנתתי על פיך, דאי לא הוה ליה נתן הוא ואמרה היא דאמרינן עלה דספיקא הוי. וכתב הר"ן, אבל אחרים אומרים דאפילו לא אמר כלום מהני דכיון דאמרה ליה ואתקדש אני לך והוא נתן על פיה לא גרע ממדבר עמה על עסקי קדושה דמהני אף על פי שלא פירש, ולא דמי לנתן הוא ואמרה היא, דשאני התם דנתן הוא תחלה ואין הדבר מוכיח שבתורת קידושין נתנו אלא בדיבורה ונמצא שבאמירתה נגמרו הקידושין ומשום הכי לא מהני, אבל כאן הוא עושה מעשה קידושין לגמרי, שהרי בנתינה זו היא מתקדשת בלא דבור אחר, דהוי ליה דיבורא דידה כמדבר עמה על עסקי גיטה וקידושה דמהני אפילו בסתם. וכתב הר"ן דדברי הרמב"ם נראין עיקר, דהא ודאי נתן הוא ואמרה היא דאמרינן דספיקא הוי משום תלקח אשה לאיש היינו כשאמרה כן בשעת נתינה, אבל לאחר נתינה לא עדיפא שתיקה דידה משתיקה דידה היכא דנתן הוא ואמר הוא ושתקה היא וכו'.

ובשולחן ערוך [אבן העזר סימן כ"ט סעיף ב'] פסק כהרמב"ם, וז"ל, אמרה לו תן מנה לפלוני ואתקדש אני לך, ונתן לו ואמר לההרי את מקודשת לי בהנאת מתנה זו שנתתי על פיך, הרי זו מקודשת. הגה: ואם היו עסוקים באותו ענין, אף על פי שנתן סתם בציוויה הרי זו מקודשת (ב"י בשם ר"י). וכל זה דוקא שהיא התחילה לומר תן מנה לפלוני. אבל אמר לה הוא תחלה, והיא אומרת: תן לפלוני (עיי' לקמן סי' ל' סעיף ח'). אמרה לו הלוה מנה לפלוני ואתקדש אני לך, והלוה לפלוני ואמר לה הרי את מקודשת בו, הוי קדושין, כמו במתנה. אבל אם הרויח זמן מלוה על פה וקדש בו, אינה מקודשת (בית יוסף בשם הרשב"א).

וערוך השולחן כתב לבאר יותר בדעת הרמב"ם, דנראה דהרמב"ם לא דווקא קאמר שיפרש בשעת הקדושין לומר בהנאת מתנה זו שנתתי על פיך, אלא אפילו אמר במנה שנתתי לפלוני סתמא נמי מהני, אלא דהרמב"ם מפרש מה המה הקדושין ולמה נתפסים מפני ההנאה, וההנאה הוא שוה פרוטה, וכמו דהערב משתעבד מפני ההנאה שהלוה לפלוני על פיו כמו כן היא מתקדשת בהנאה זו שנתן לפלוני על פיה, ואורחא דמילתא הוא בקדושין כי הני לפרש טעם הקדושין, אבל פירוש הדבר אינו לעיכובא, ולא עוד אלא אפילו אמר סתמא התקדשי לי נמי מהני גם להרמב"ם ולשאר פוסקים, דכמו בכל קדושי דעלמא כשנתן לה הטבעת ואמר לה סתם הרי את מקודשת לי אף על גב שלא אמר בטבעת זו מהני, כמו כן בקדושין אלו כשאומר סתם, אלא דנראה דבכה"ג צריך שיאמר תיכף לנתינתו לפלוני, אבל אם השהו מעט בינתיים צריך שיפרש ולומר התקדשי לי במנה שנתתי לפלוני או בהנאת מתנה זו וכו', דאל"כ אינו נראה כלל שמקדשה באיזה דבר.

ולפי הנ"ל הקדושין הם דווקא כשאמר לה התקדשי לי, אבל בלא אמירתו לא מהני. אמנם הבאנו כבר מהר"ן שיש מראשונים שאמרו דאפילו לא אמר כלום מהני דכיון דאמרה לו ואתקדש אני לך והוא נתן על פיה לא גרע ממדבר עמה על עסקי קדושה דמהני אף על פי שלא פירש, וכתב ערוך השולחן דמדברי הרמ"א שכתב על דברי הב"י שהם דברי הרמב"ם ואם היו עסוקין באותו ענין אף על פי שנתן סתם בציוויה ה"ז מקודשת, נראה דהני ראשונים לא פליגי כלל על הדיעות הקודמות, וגם הם מודים דבלא דיבורו אינו מועיל כלל, ואינהו מיירי באמת כשדברו מקודם על עסקי הקדושין והוא דיבר ג"כ בזה, דבכה"ג כולוהו מודו דאין האמירה מעכבת.

הכא באדם חשוב עסקינן דבההיא הנאה דקא מקבל מתנה מינה גמרה ומקניא ליה נפשה.

כולל ומכון ראש פינה:

וברש"י כתב דאדם חשוב היינו דאינו רגיל לקבל מתנות, וכן כתב הר"ן. והרא"ש כתב דצריך חקירת חכם מי נקרא אדם חשוב להתירה בלא גט. ופשטות לשון רש"י משמע שזאת היא חשיבותו, דאינו מקבל מתנות מאחרים, ונמצא שכשהוא מקבל מתנה ממאן דהוא הרי הוא מחשיבו, ולפי זה אפילו אדם חשוב ביותר שרגיל לקבל מתנות אין בקבלתו כלום.

וכן בשולחן ערוך [אבן העזר סימן כ"ז סעיף ט'] נתנה היא ואמרה לו הילך דינר זה מתנה ואתקדש לך, ולקחו ואמר לה הרי את מקודשת לי בהנאה זו שקבלתי ממך מתנה, אם אדם חשוב הוא, הרי זו מקודשת, שהנאה יש לה בהיותו נהנה ממנה, ובהנאה זו הקנתה עצמה לו. וצריך חקירת חכם מי נקרא אדם שאינו חשוב להתירה בלא גט. ויש מחמירין אפילו לא אמרה תחלה כשנתנה ואתקדש לך, רק נתנה סתם ואמר לה התקדשי כו' ושתקה (תשו' הרשב"א סי' תרי"ג).

וכתב בערוך השולחן, ובנתנה היא הכסף לו ואמר הוא הרי את מקודשת לי אין כאן קדושין כלל ולא דמי לנתן הוא ואמרה היא דהוי ספק, דבשם יש להסתפק אולי אמרין שתיקה כהודאה או שהתורה לא הקפידה רק על הנתינה, אבל להיפך בנתנה היא אין כאן ספק כלל. ואף שבה"ג החמיר גם בזה מ"מ הפוסקים כולם לא ס"ל כן, ומ"מ יש מהאחרונים שחששו לדעתו להצריכה גט [עי' ב"ח וחו"מ]:

אמנם לפעמים יש בנתנה היא ואמר הוא דהוי קדושין גמורים, כגון שהוא אדם חשוב ויש לה כבוד במה שקבל ממנה המתנה וההנאה הזו שוה פרוטה, שפיר הוי כנתן הוא ואמר הוא, דהא נתן לה שוה פרוטה הנאת קבלתו ממנה, דכללא דקדושין הוא דלאו דווקא כסף ושוה כסף אלא כל שעושה לה דבר ששוה פרוטה, וה"נ מקדשה בהנאת קבלתו ממנה:

וזה לשון הרמב"ם [פ"ה מאישות הלכה כ"ב], אמרה לו הילך דינר זה מתנה ואתקדש לך ולקחו ואמר לה הרי את מקודשת לי בהנאה זו שקבלתי ממך מתנה, אם אדם חשוב הוא הרי זו מקודשת שהנאה יש לה בהיותו נהנה ממנה ובהנאה זו הקנת עצמו לו. מבואר מדבריו דבסתם בנתנה היא ואמר הוא אין זה כלום אפילו הוא אדם חשוב, דאם לא פירשה שנותנת לו מתנה הרי סתמא נותנת לקדושין וזה לא מהני, ולכן צריכה שתפרש שנותנת לו מתנה ובוזה רצונה שיקדשה, והוא מבאר דבריו שמקדשה בהנאת קבלת מתנה זו, ומשמע מלשונו שאם חסר אחת מכל זה אינם קדושין. אבל הטור כתב נתנה היא ואמר הוא הרי את מקודשת לי במה שקבלתי ממך, אם הוא אדם חשוב מקודשת שהיא נהנית במה שמקבל מתנה ממנה כאילו נתן לה שוה פרוטה. עכ"ל. מבואר מזה דהיא א"צ לומר כלום, וגם הוא א"צ לבאר בהנאה זו שקבלתי ממך מתנה אלא סתמא במה שקבלתי ממך, וכן דעת הרבה ראשונים. וכתב ערוך השולחן דנראה דזה שכתב הרמב"ם שהיא תאמר הילך דינר זה ואתקדש לך אין כוונתו שצריכה שתאמר בשעת מעשה, דהרי אמירתה אינו כלום, אלא מועיל שהוא הודאה ממנה שברצונה להתקדש לו ע"פ נתינה זו, ואם

כן אם יש גילוי דעת מזה גם מכבר מהני, כגון ששידכו ביניהם והיה המדובר ביניהם שיקדשה ע"פ נתינתה לו. ולא פליגי הטור והרמב"ם רק במה שהטור סובר דדי בשיאמר לה הרי את מקודשת לי במה שקבלתי ממך, והרמב"ם סובר דבוזה לא סגי למיהוי קדושין וודאים, דהרי לפי לשון זה משמע שמקדשה בקבלתו ממנה, והתורה אמרה שהוא יתן לה ולא היא לו, והטור סובר דגם בסתמא פירושו כן דבהנאת קבלתו מקדשה וזהו שוה פרוטה אם הוא אדם חשוב.

ומה נקרא אדם חשוב, כתב ערוך השולחן דלפי הסברא נראה דכשהחשיבו עליה ומקבלת לכבוד את קבלתו ממנה אין לך אדם שאינו חשוב, אך מדברי הרמב"ם שמצריך שיאמר התקדשי לי בהנאת קבלתי ממך והיא אמרה מקודם הילך ואתקדש לך ועם כל זה מצריך שיהיה אדם חשוב ש"מ דלא מהני מה שהיא מחשיבתו עליה. וכבר הבאנו דעת רש"י והר"ן שפירשו דאדם חשוב מקרי שאינו רגיל לקבל מתנות. ולהלכה בוודאי א"א לפוטרה בלא גט כל זמן שלא נתברר שאדם זה אינו בגדר אדם חשוב כלל. ויש מי שרוצה לומר דדווקא בנתנה לו דינר שייך דין זה ולא בפרוטה, ולא מסתבר כלל לחלק בין זה לזה.

אמר רבא התקדשי לי לחצי מקודשת חציך מקודשת לי אינה מקודשת אמר ליה אביי לרבא מאי שנא חציך מקודשת לי דאינה מקודשת אשה אמר רחמנא ולא חצי אשה ה"נ איש אמר רחמנא ולא חצי איש א"ל הכי השתא התם איתתא לבי תרי לא חזיא אלא גברא מי לא חזי לבי תרי וה"ק לה דאי בעינא למינסב אחריתי נסיבנא.

ומה יהיה הדין אם אמר לה להדיא שמקדשה לחצי גופו ולא שכוונתו שישא אשה נוספת, כתב ערוך השולחן, ויראה לי שאם אמר מפורש אין אני מקדשך רק לחצי גופי ולא לכולו דאינה מקודשת, ואצלו לא שייך שיפשוט הקדושה בכולו דהיא מתקדשת לו ולא הוא אליו, דהיא נאסרה על כל האנשים כהקדש ולא הוא על כל הנשים מדין תורה, וכתב דמ"מ למעשה צ"ע, דלא מצא דין זה מפורש בכל הפוסקים.

דף ז' ע"ב

בעי רבא חציך בחצי פרוטה וחציך בחצי פרוטה מהו וכו'.

ובבעיות דרבא והבעיות לקמן מצאנו כמה דעות להלכה, דהרמב"ם [פ"ג מאישות הלכה י'] כתב, אמר לה הרי חציך מקודשת לי בפרוטה וחציך בפרוטה או שאמר לה חציך מקודשת לי בחצי פרוטה וחציך האחרת מקודשת בחצי פרוטה ה"ז מקודשת. אמר לה חציך מקודשת לי בפרוטה היום וחציך בפרוטה למחר שתי חציך בפרוטה שתי בנותיך לשני בניי בפרוטה בתך מקודשת לי ופרתך מכורה לי בפרוטה או בתך וקרקעתך לי בפרוטה בכל אלו מקודשת בספק. עכ"ל. ובמה שפסק בחציך בפרוטה וחציך בפרוטה או חציך בחצי פרוטה וחציך בפרוטה בחצי פרוטה דמקודשת וודאי,

וב"ש]. וכתב הר"ן דצריך לומר הדיבור השני תוך כדי דיבור להראשון, והב"ש הביא דעת רבינו ירוחם דבעינן מיד ממש, אבל שלא מיד אף שאמר תוך כדי דיבור לא מהני, משום דקיי"ל בקדושין תוך כ"ד לאו כדיבור דמי לעניין חזרה.

ובעיא דשתי בנותיך לשני בניי בפרוטה הספק הוא אם אזלינן בתר הנותן והמקבל ואיכא ממונא או דילמא דאזלינן בתר המקדשים והמתקדשין וליכא פרוטה לכל אחת, ומיירי בבנות קטנות דהקדושין דאב נינהו, אבל אם הן גדולות ועשו את האב לשליח לקבל קדושהין פשיטא דצריך פרוטה לכל אחת ולא עדיף שליח ממשלחו [תוס'], ואף על גב דבנים אינם ברשות האב ובהכרח שעשו אביהם לשליח והרי אין בנתינת כל אחד פרוטה, אמנם אמנם להנותן אין לחוש כל כך רק שהמקבל יקבל שוה פרוטה [שם] וי"א דזהו דווקא כשהאב נותן הממון בשבילם דהוי חד נותן, אבל אם שני הבנים נתנו להאב פרוטה אחת לקדש בעדם אין זה קדושין [ב"ש בשם מהרי"ט], דאין מקדשין בפחות משוה פרוטה, אך כשהאב נתן פרוטה חשבינן הפרוטה לכל אחד מהם, וכיון שיש להמקבל שוה פרוטה והנותן ג"כ נתן פרוטה הוי ספק קדושין. וכתב ערוך השולחן דלפ"ז גם בבנות גדולות משכחת לה, וכגון שאמרו תן כסף קדושין לאבינו ונתקדש להם דמהני מדין ערב. ועוד אפשר דבכה"ג הוי קדושין וודאים אפילו אם נאמר דאזלינן בתר המתקדשות, כיון דאתינן עלה מדין ערב ה"ל כאילו קבלה כל אחת פרוטה שלימה. וצ"ע לדינא ולמעשה אזלינן לחומרא והוי ספק קדושין.

וכן כתבו התוספות דבשתי בנותיך לשני בניי דהוי ספק קדושין אין זה רק כשביירר לאיזה מהם כגון רחל לראובן ולאה לשמעון דאל"כ הו"ל קדושין שאין מסורין לביאה, ואף על גב דקיי"ל קדושין שאין מסורין לביאה הוי קדושין, מ"מ בכאן שכל אחד מהבנים עשאו להאב שליח ליתן קדושין בעדו וודאי דכוונתו היה לקדושין המסורין לביאה ואם לא כן הוי שינוי בהשליחות [משנה למלך פ"ז] ולפ"ז אם שני הבנים אמרו להאב תקדש בעדינו שתי בנות פלוני הוי קדושין. והב"ש [ס"ק ט"ז] לא חילק בזה, ומשמע מדבריו דבכל עניין בקדושין שאין מסורין לביאה הויין קדושין. ולכן למעשה הוי ספק קדושין:

ההוא גברא דאקדיש בשיראי רבה אמר לא צריכי שומא רב יוסף אמר צריכי שומא אי דאמר לה בכל דהו כולי עלמא לא פליגי דלא צריכי שומא אי דאמר לה חמשין ולא שו חמשין הא לא שו כי פליגי דאמר חמשין ושו חמשין רבה אמר לא צריכי שומא דהא שו חמשין רב יוסף אמר צריכי שומא כיון דאיתתא לא בקיאה בשומא לא סמכה דעתה איכא דאמרי בכל דהו נמי פליגי.

דהיינו דאיכא תרי לישני בביאור טעמא דרב יוסף, ללישנא קמא חיישינן דלא סמכא דעתה, וללישנא השניה הוא מגזירת הכתוב דבעינן דגם שוה כסף יהיה קצוב.

ולקמן [ט' ע"א] אמרינן הלכתא שיראי לא צריכי שומא. ובזה יש כתה דעות, הביאם הר"ן, דלשון זה קשה, דהוה ליה

נחלקו עליו הרבה ראשונים, דהרי שתי חציין בפרוטה עדיף מזה שאמר בלשון אחד ומ"מ הוי ספק, וכ"ש בכה"ג דאין אלא ספק קדושין, ולכן פסקו דגם באלו הוה רק ספק קדושין, וכן פסקו הטור והש"ע [סימן ל"א סעיף ז'], ע"ש. ולדינא קיי"ל כרוב הפוסקים. והר"ן כתב דטעמו של הרמב"ם הוא דכשאמר חציין וחציין אין כוונתו לקדשה לחצאין אלא דמונה והולך הוא, וזהו כמו שאומר הריני מקדש ראשך וידיך ורגליך וכל איבריך דלא שייך לומר שמקדשה לחצאין אלא דמונה כל איבריה, משא"כ באומר שתי חציין בפרוטה דכללן באמירה אחת ואפ"ה פלגינהו אפשר דכוונתו לקדשה לחצאין. והא דפסק בחציין היום וחציין למחר דהוי ספק, משום דאפשר לומר דכל שאינו מקדשה ביום אחד אף שאמירתו בשעה אחת פסקה למילתיה והוי קדושין לחצאין.

וגם בזה הביא תוספות [ד"ה חציין] דהספק הוא כשאמר לשון אירוסין או שארי לשונות התופסין בקדושין, אבל אם אמר לשון קדושין מקודשת וודאי, דכשאמר חציין וחציין דנתרצית להתקדש בכולה ממילא דפשטה קדושי בכולה בחציה הראשון. אמנם כל הפוסקים לא חלקו בזה, וכתב ב"י הטעם י"ל משום דאפשר בשעה שאמר חציין לא התרצית להתקדש בכולה ורק אח"כ כשאמר וחציין נתרצית על חציה השנית. ולפ"ז כשאמר שתי חציין בפרוטה ואמר לשון קדושין מהני, וכן אם אמרה דבאמירת חציו הראשון נתרצית לכולה מהני, אמנם כתב ערוך השולחן דלא משמע כן מהפוסקים.

והב"ש [ס"ק ט"ז] כתב בשם בשם מהרי"ט דמה שאין אשה מתקדשת כשקידשה לחצאין ולא אמרינן דפשטו קידושין בכולה גם כשנתרצית, עיקר הטעם הוא דכיון דע"פ דיבורו לא נתפשטו הקדושין בכולה אלא מפני רצונה והוי קדושין מחמתה ולא מחמתו, ונמצא שהיא מתקדשת את עצמה לו והתורה אמרה שהוא יקדשה ולא שהיא תתקדש לו, ואף על גב דבכל קדושין אנו מוכרחין לרצונה דוודאי כן הוא שבלא רצונה א"א לקדשה, אבל מ"מ הוא מקדשה בכולה, משא"כ בלשון חציין שאינו מקדש רק מחציתה ואין זה קדושין, ושע"פ דיבורו יתפשטו הקדושין בכולה אין ביכולתו, דתלי גם בה, אלא שנאמר דע"פ רצונה לחצי מתפשט בכולה ולא מפני דיבורו נמצא שלא קידשה בדיבורו. ולפ"ז גם בכל לשון חצאים, אף אם נאמר שהיא מתרצית לכולה מ"מ כיון שע"פ לשונו אין זה רק לחצאין ותלוי בה נמצא שבדיבורו לא קידשה.

ועוד כתבו התוספות דזה שנתבאר בחציין היום וחציין למחר דהוה עכ"פ ספק קדושין, זהו כשאמר לה בפעם אחת, כלומר בהמשך אחד, אבל אם אמר לה חציין היום ולא יותר ובמשך זמן אמר לה חציין למחר פשיטא שאין זה קדושין. וכתבו האחרונים דכן באומר חציין בחצי פרוטה וחציין בחצי פרוטה או חציין בפרוטה וחציין בפרוטה מיירי שנתן לה כל הפרוטה או שני הפרוטות בפעם אחת ואמר לה בהמשך אחד אבל כשחלקן בשני נתינות ובשני זמנים אין זה כלום [ב"ה

שאין לך עלי אונאה מ"מ יש בו אונאה אם שוה הרבה יותר מכפי שאומר, מפני שיכול לומר מאחר שראיתי ששוה יותר ממה שאמרת ידעתי שלא אמרת רק להשקיטיני, ולכן גם האשה תטעה בזה אף אם יאמרו העדים שהוא רק שוה פרוטה, ואף אם יכסו פניה ומראית שאינה מקפדת כמ"ש, מ"מ זהו מועיל לדעת הרמב"ם ולדעת שארי רבותינו בכל החפצים, אבל בטבעת עם אבן טוב שכל אשה יודעת ששווי הרבה מאד לא יועיל כל אלה לשארי רבותינו, דאכתי תאמר אף שכסיתי פני מ"מ ידעתי שהוא שוה הרבה, וא"כ נצריך שומא מקודם הקדושין, ולכן המנהג אצלינו לכסות פני הכלה וגם שלא לקדש בטבעת שיש בו אבן טוב כדי לצאת כל הדיעות.

דף ח' ע"א

כי הא דרב כהנא שקיל סודרא מבי פדיון הבן אמר ליה לדידי חזי לי חמש סלעים אמר רב אשי לא אמרן אלא כגון רב כהנא דגברא רבה הוא ומבעי ליה סודרא ארישיה אבל כולי עלמא לא כי הא דמר בר רב אשי זבן סודרא מאימיה דרבה מקובי שוי עשרה בתליסר.

וכתב הר"ן, דנראה דה"ה למי שדרכו להתייקר באיזה חפץ שנותן לו לפעמים דמים הללו דמהני, ומיהו משמע דבעינן שיהא דרכו להתייקר בכיוצא בזה עד כדי דמים הללו, הא לאו הכי לא מצי אמר לדידי שוה לי. וכתב הר"ן דיש לתמוה על הרמב"ם שכתב [פי"א מהלכות בכורים ה"ז], נתן לו כלי שאינו שוה בשוק חמש סלעים וקבלו הכהן בחמישה סלעים הרי בנו פדוי. ולא חילק אם דרכו להתייקר בו אם לאו.

וכתב הר"ן, ומכל מקום אני מסתפק במקדש בדבר שאינו שוה פרוטה אי מציא אמרה לדידי שוה, דאפשר דכיון דלא שוה מידי לאו כל הימנה לתת עליו תורת כסף, והכא שאני דכיון דודאי ממונא הוא כי אמר לדידי שוה, לי מהני. ומיהו פשיטא לי דבשאין העדים יודעים שדרכה להתייקר בו לא מהני, דהוה ליה כקידושין בלא עדים דלא מהני אפילו שניהם מודים:

וכתב ערוך [סימן ל"א], אין מקדשין בפחות משוה פרוטה ואפילו האשה מרוצית לזה לא מהני, דלא מקרי כסף כלל [תוספות ג' ע"א]. ויש להסתפק בדבר שאינו שוה פרוטה אם ביכולתה לומר לדידי שוה לי פרוטה כמו בחמש סלעים של פדיון הבן שיכול הכהן לומר כן, או אפשר דבשוי ממון יכול לומר לדידי שוה לי יותר אבל דבר שאינו ממון כלל אין ביכולת ליתן עליו תורת ממון [ר"ן], ומיהו גם בענין פדיון הבן יש דיעות דדווקא אם באמת שוה לכהן הזה חמש סלעים כגון שדרכו ליתן בעד חפץ כזה יותר משווי, ואם אפילו שוה להאשה הזאת שוה פרוטה, אם אין העדים יודעים מזה שדרכה לשלם ביוקר אין כאן קדושין דהו"ל כמקדש בלא עדים [שם] אבל הרמב"ם והטור שם לא ס"ל כן, ולכן יש להסתפק בכל גווני אם האשה אומרת שאצלה הוה שוה פרוטה.

למימר והלכתא כרבה ולפיכך נראה מדקדוק הלשון דדוקא שיראי הוא דלא צריכי שומא, אבל איכא מידי דצריך שומא. וטעם החילוק, מדברי הרמב"ם [פרק ז' מהלכות אישות ה"ח] נראה דשיראי מתוך שהאשה מתאוה להם גמרה ומקניא נפשה מיד כל היכי דשוה כדקאמר, אבל מידי אחרינא לא, ולפי זה למעוטי דברים שאין האשה מחמדתן נקט שיראי. אבל רבינו תם אמר דמשום הכי נקט שיראי לפי ששומתן ידועה לעולם קצת ואין הדבר מצוי לטעות בהן כל כך ביותר משוין, אבל דברים שרגילים לטעות בשוין הרבה כמרגליות ואבן טובה שיש שאינה שוה אלא מעט ואפשר שהיא סבורה ששוה כמה וכמה, בהא אפילו רבה מודה דאע"ג דלא אמר לה דשויה חמשין אלא אמר לה בכל דהו דצריכי שומא, ולפיכך פירשו בגמרא שיראי כדי שלא לטעות בדבר זה. ואומר ר"ת שלפיכך נהגו שלא לקדש בטבעת שיש בה אבן.

ובדיעבד, דברים שצריכין שומא כפי הסברות הנ"ל, נראה מלשון רש"י שאם קדש בהן את האשה קודם שומא אינה מקודשת, אבל הרמב"ם כתב בפרק הנזכר בלשון הזה, אמר לה הרי את מקודשת לי בבגדים אלו שהם שוין חמשין דינרין והיו של משי וכיוצא בהם שהאשה מתאוה להם, אם שוים חמשין דינרין הרי זו מקודשת משעת לקיחה ואינן צריכין שומא בשוק ואח"כ תהיה מקודשת כדי שתסמוך דעתה, אלא הואיל והם שוים כמו שאמר לה הרי זו מקודשת משעה ראשונה. עד כאן. וכתב הר"ן דנראה מדקדוק לשון זה דסבירא ליה דאפילו רב יוסף לא פליג אלא שאינה מקודשת משעה ראשונה, אבל לאחר שומא מודה דמקודשת, ואף על גב דבשיראי לא נפקא מינה מידי דהא איפסיק הלכתא דלא צריכי שומא, נפקא מינה מיהת לאותן דברים שכתבנו למעלה דצריכי שומא.

וכתב עוד הר"ן, אבל אחרים אומרים דמאי דאמרין שיראי לא צריכי שומא לא אתי למעוטי מידי, והוא הדין לכל דבר.

וכתב ערוך השולחן [סימן ל"א], וכתבו רבותינו דלפיכך נהגו העולם לקדש בטבעת שאין בו אבן דביש בו אבן היה צריך שומא, ולדעת הרמב"ם לא חששו, או אפשר דגם טבעת בלא אבן האשה מתאוה לזה, ובוודאי דנכון להוציא גם דעתו הגדולה ולקדש בדבר שהאשה מתאוה לה, ואפשר דלפיכך כתב הרמ"א [סעיף ב'] דנוהגין תחת החופה לשאול לעדים אם הטבעת שוה פרוטה כדי שתדע הכלה שאין מקדשה רק בשוה פרוטה. עכ"ל. ובזה גם להרמב"ם אתי שפיר, דהא שמוהו להטבעת. עוד כתב שגם נוהגין לכסות פני הכלות הצנועות ואינן מקפידות במה מקדש אותן. עכ"ל. כלומר שבזה שמכסין פניהן הוה כאומרות קדשיני במה שתמצא רק שיהיה שוה פרוטה [המ"ח], וזה המנהג פשוט בכל המדינה, ולפ"ז אתי שפיר גם לדעת הרמב"ם. ואף על גב דלפ"ז יש לשאול למה אין המנהג אצלינו לקדש בטבעת שיש בו אבן, די"ל דא"א לסמוך ע"ז לבד דכשיודעת שיש בו אבן טוב תטעה תמיד בדעתה לומר ששוה הרבה ולא יעלו הקדושין לשארי רבותינו, וכמ"ש לענין אונאה דאף כשאומר ע"מ

אמר רבא אמר רב נחמן אמר לה התקדשי לי במנה והניח לה משכון עליה אינה מקודשת מנה אין כאן משכון אין כאן.

כתב הר"ן [ד' ע"ב מדפי הרי"ף] בשם הרמב"ן, דאפילו היכא דאמר לה קני משכון זה בשעבוד מנה והתקדשי לי בו ומשכתי אינה מקודשת, דנהי דקניא ליה משכון לה הוא שעבודא אינה מקודשת בכך, דמנה אין כאן, כלומר דעיקר שעבודא דמנה גבי ליה הוא ולא גבי אשה, ומש"ה משכון נמי אף על גב דגבי אשה הוא הרי הוא כאילו משכון אין כאן, שאין המשכון אלא להבטחת השעבוד, וכיון דמנה אין כאן גבי אשה, משכון נמי אין כאן. אבל הראב"ד פירש דה"ק, מנה אין כאן, שהרי לא נתחייב לה בו, דמילי בעלמא נינהו, וכיון דמנה אין כאן משכון נמי אין כאן, דלא קניא ליה למשכון במידי, דמאי יהבה ליה דקניא לה משכון.

והתוספות כתבו דהרי האשה נקנית בכסף והכסף אינו בעין והיאך תתקדש, שאין המשכון במקום הכסף כיון שלא ישאר ביד האשה, ולפ"ז אם אמר לה התקדשי לי במשכון זה והמשכון יהיה שלך מקודשת, כיון שנתן לה זכות בגוף המשכון והוא כמשכון דאחרים שמתקדשת בו לפי שיש לבע"ח קניין בגופו של משכון וה"נ דכוותיה. והרא"ש סבירא ליה דגם בכה"ג לא מהני בכאן, דאדם יכול לשעבד נכסיו לדבר שכבר נתחייב בו כמו בבע"ח, אבל בדבר שעדיין לא נתחייב לא חל שיעבוד על נכסיו, וכשאמר לקדשה עדיין לא נתחייב לה כמו במתנה כשאומר ליתן לו מתנה.

ובשולחן ערוך [אבן העזר סימן כ"ט סעיף ו'] כתב, אמר לה התקדשי בדינר ונתן לה משכון עד שיתן הדינר, אינה מקודשת. הגה: וכ"ש אם נתן לה שטר על הדינר, דלא הוי קדושין (הגה"מ פ"ה בשם הרשב"א). אמר לה: הרי את מקודשת לי בדינר ותזכה בו בגוף המשכון שאני נותן לך על זה, הרי זו מקודשת (ר' ירוחם נתיב כ"ג). ע"כ. ועיין במפרשים מה שקשה בדברי הרמ"א לפי הדעות הנ"ל שהבאנו, ובערוך השולחן שיישבו.

ואם לא אמר תזכה בגוף המשכון אלא אל תחזיר לי המשכון עד שאתן לך כך וכך, י"א דהוי כמו שאמר תזכה בגוף המשכון [חמ"ח סק"ט] ויש חולקים בזה [ב"ש סק"א], דאמנם בתוספות כתבו דמועיל זה לענין מתנה, אבל רק לענין מתנה מהני בכה"ג שלא יחזיר לו עד שיתן לו המתנה ולא לענין קדושין, וכן נראה עיקר.

תנו רבנן התקדשי לי במנה תנם על גבי סלע אינה מקודשת ואם היה סלע שלה מקודשת בעי רב ביבי סלע של שניהם מהו תיקו התקדשי לי בככר תנהו לכלב אינה מקודשת ואם היה כלב שלה מקודשת.

וכתב הר"ן בשם הרמב"ן ז"ל דמאי דאמרינן תנם על גבי סלע אינה מקודשת תנהו לכלב אינה מקודשת, אינו אותו דין, דבתנם על גבי סלע אפילו אמרה ואתקדש אני לך לאו כלום הוא משום דלאו מידי עבד אפומה, אבל בתנהו לכלב, אילו אמרה ואתקדש אני לך מקודשת, שכיון שהוציא ממון על

פיה מקודשת מדין ערב. וכן בדיני ממונות, האומר זרוק מנה לים ואתחייב אני לך חייב, שעל פיו הוציא. וכתב דזה דעת הרמב"ן, ואחרים כתבו דלעולם לא מיחייב מדין ערב אלא במוציא ממון מרשותו לרשות אחר בן דעת, לפי שבזכותו של זה מתחייב זה מדין ערב, אבל במוציא ממון לאיבוד כי הכא, אף על גב דאמר בהדיא ואתחייב אני לך לא מהני. וכן זרוק מנה לים ואתקדש לך לאו כלום הוא, וכן דעת קצת חכמי הצרפתים והרשב"א ז"ל.

ובכל אלו המימרות והבעיות פסק בשולחן ערוך [אבן העזר סימן ל' סעיף ח'], אמר לה התקדשי לי במנה, אמרה: תנהו לאבא, או לאביך, או לפלוני, ונתנו להם, אף על פי שאמר לה התקדשי לי במנה שנתתי להם, אינה מקודשת. אבל אם אמרה שיקבלום לי, מקודשת, אפילו לא חזר ואמר התקדשי לי במנה שנתתי להם.

[סעיף ט'] התקדשי לי במנה, ואמרה לו הניחהו על הסלע, אינה מקודשת. ואם היה סלע שלה, מקודשת. (וי"א דוקא בייחודה לו הסלע, כגון שאמרה לו תן על סלע פלוני או על סלע שלי, אבל אמרה סתם על הסלע, ונתן על שלה, אינה מקודשת) (טור בשם הרמ"ה). היה סלע של שניהם, הרי זו מקודשת בספק. הגה: והרא"ש (ב"י בשמו) והתוספות (טור בשמם) מפרשים דכ"ז מיירי שנתן אח"כ לתוך חיקה בשתיקה, אפילו הכי אם אמרה תחלה תן על סלע, אינה מקודשת, ובסלע שלה וכו'.

[סעיף י'] התקדשי לי בככר זה, ואמרה לו תנהו לעני פלוני, אפילו היה עני הסמוך עליה, אינה מקודשת. (וגם זה מיירי שנתנו אח"כ בחיקה) (טור).

[סעיף י"א] התקדשי לי בככר זה, ואמרה לו: תנהו לכלב זה, אם היה הכלב שלה, הרי זו מקודשת. ואם לאו, אינה מקודשת. ואם היה רץ אחריה לנשכה, הרי זו ספק מקודשת. הגה: וגם זה מיירי בכה"ג שנתן אח"כ בחיקה (טור בשם התוספות). אמרה היא מתחלה: תן ככר לכלב, או תן דינר על הסלע, ואתקדש אני לך, י"א דדינו כאמרה תן דינר לפלוני (טור בשם י"א), וכמו שנתבאר לעיל סי' כ"ט סעיף ב', ויש להחמיר בדבר (טור).

ויותר בהרחבה בהלכות אלו, אמר לאשה התקדשי לי בדינר זה ונטלתו וזרקתו בפניו לים או לאור או לכל דבר האבד ולא דיברה כלום אינה מקודשת שזה מוכיח שאינה חפיצה בהקדושין, ואף על גב דמחייבה לשלומי ליה והייתי אומר שכוונה לקדושין ולנסותו באה אם לא יכעוס, מ"מ לא אמרינן כן, דמעשה כזה מוכיח שאינה חפיצה בו ומתוך הכעס איבדתו ותחייב לשלם, וכ"ש אם זרקתו בפניו למקום שאינו אבוד דלא הוי קדושין דזהו כמו שאומרת טול מה שנתת לי איני חפץ בך:

וכתב ערוך השולחן דהפוסקים לא חילקו בדין זה בין שדיך ללא שדיך, ומשמע דאפילו אם דיברו מקודם על עסקי

קדושין אינה מקודשת. וכתב שם דמצד הסברא נראה דיש חילוק, ובוודאי אם ברגע זו ממש השליכתו מידה לא הוי קדושין בכל עניין, אבל אם שהתה רגע וזרקתו בפניו, אם שדיך מקודם עכ"פ הוה ספק קדושין, דאולי ברגע שקבלה נתרצתה ואח"כ חזרה בה, אבל בדלא שדיך אם שהתה איזה זמן בידה ואח"כ השליכתו הוה ספק קדושין, אבל אם לא שהתה איזה זמן, אף על גב שלא ברגע זו ממש שקבלה השליכתו אינם קדושין, דכיון דאין כאן לא דיבור של קדושין מצדה המוכיח על רצונה, ולא מעשה, ואדרבא יש כאן מעשה המוכיח שלא נתרצתה, לא הוי קדושין, ואין דנין בדין זה דין תוך כדי דיבור דקיי"ל בקדושין תוך כדי דיבור כלאחר כדי דיבור, דכיון דזרקתה בכדי דיבור מעשה זריקתה מוציא מידי מעשה קבלתה [מקנה] אבל אם שהתה עד לאחר כדי דיבור וודאי דהוי ספק קדושין, אבל בשדיך גם תוך כדי דיבור הוה ספק קדושין אם לא שברגע קבלתה ממש השליכה לפניו [סברת ערוך השולחן]:

וכתב עוד שם, ויש להסתפק אם קידשה בחפץ וברגע קבלתה קרעתה ולא השליכתו מידה אם נאמר דזהו ג"כ גילוי דעת שאין רצונה בהקדושין, או אפשר כיון שלא השליכתו מידה הוי קדושין ולדינא נראה דהוי ספק קדושין:

ועוד הביא מהפוסקים, די"א דאם עומדים ברשותה וזרקה הקדושין, כיון דעדיין הם ברשותה מקודשת אא"כ אמרה בפירוש שאין רצונה להתקדש לו, וכן הדין כשזרקה קרוב לה או לתוך ד' אמות שלה [ב"ח] אמנא יש מגמגמין בזה [ב"ש] דמה היה לה לעשות, אחרי שזרקתו בפניו אין לך גילוי דעת יותר מזה שאינה חפצה בהקדושין. וכתב ערוך השולחן דצ"ע לדינא, דמסתברא דזה הוא כמו הדין הנ"ל ואינן קידושין, ומ"מ למעשה הוי ספק קדושין אחרי שיש גדולים שמחמירים בזה [דגם החמ"ח ס"ל כהב"ח]:

אמר לאשה התקדשי לי במנה ואמרה לו תנהו לאבי או תנהו לאביך או תנהו לפלוני ונתנו להם אין אומרים שכוונתה לומר שבזה מתקדשת לו, אלא כוונתה שמשחקת בו לאמר תן מעותיך לאחרים, אף על פי שצותה ליתן לאביה אין זה כלום, ואף על פי שבשעה שנתן לאביה אמר לה התקדשי לי במנה שנתתי לאביך ושתקה אינו כלום, דדווקא אם היה נותן לידה וקבלה בשתיקה מקודשת, אבל בזה מה לה לדבר אחרי שלא באו לידה. ומניין אנו יודעין שאין כוונתה שהמה יקבלו בעדה ותתקדש בזה [דהרי לא אמרינן שהם ספק קידושין ומניין לנו דבדואות אינה רוצה בהם] דא"כ היה לה להשיבו אבי או אביך או פלוני יקבל בעדי. ולא דמי לתן מנה לפלוני ואתקדש לך שמקודשת, דהתם היא היתה המתחלת בדברים לא שייך לומר שכוונה לשחק, אבל כשהוא היה המתחיל והשיבה כן הוה כמשחקת בו. ויש מי שאומר דבתן מנה לפלוני אפילו לא סיימה ואתקדש לך מקודשת כשהיא היתה המתחלת [ב"ש סק"ג]. אבל אם ענתה לו אבי יקבל לי או אביך יקבל לי או פלוני יקבל לי וכשנתן להם אמר תזכו בקדושין אלו לפלונית [חמ"ח סק"ב] או ששמעו כשאמרה לו שהמה יקבלום לה ואז

בקבלתם הוי כאלו הגיע לידה [ב"ש] ואפילו לא חזר ואמר לה התקדשי לי במנה שנתתי להם. ואפילו באמרה פלוני יקבל לי והפלוני הוא איש זר לא אמרינן דדחויי קא מדחית ליה ואין רצונה בהקדושין, אלא אמרינן שכוונתה באמת שתתקדש בקבלתו של הפלוני, דאל"כ היתה אומרת תנם לפלוני.

אמר לאשה התקדשי לי במנה והשיבתו תנם ע"ג סלע אינה מקודשת ואם היה סלע שלה מקודשת ובסלע של שניהם הוי ספק קדושין, ורש"י כתב דבסלע שלה מקודשת דהוה כחצירה וכאלו קבלה לידה, ובסלע של שניהם אף על גב דבבבב השותפים אין קונין זה מזה מ"מ הכא י"ל דכיון דיש לה חלק בו כי אמרה לו תנם על הסלע דעתה להתקדש ואינה נמי כיון דרצונו לקדשה, הקנה לה מקום באותו הסלע וקנאתו, או דילמא כיון שהסלע אינו שלה לגמרי דיחויא בעלמא הוא [ר"ן] וכן הוא דעת הרמב"ם, ולשיטה זו דמטעם חצר הוא צ"ל דהסלע שלה הוא משתמר לדעתה או עומדת בצדו וכן מייירי סלע של שניהם.

ויש מרבתינו שמפרשים דלאו מטעם חצר היא דין זה, דאי מטעם חצר אין ספק בחצר של שניהם דוודאי אינה מקודשת דחצר השותפים אין קונין זה מזה, ובכאן מייירי שיש קניין אחר כגון שזרק לה אח"כ לתוך חיקה ושתקה, דבזה אמרינן דכשאמרה תנם על הסלע דחויי קא מדחית ליה, כלומר איני חפץ בך ותנם למקום שתרצה, וממילא דלא מהני גם זריקתו לחיקה, כיון שאמרה שאינה חפצה בו. אבל אם היה סלע שלה אנו אומרים שלא כיונה לדחותו, ואדרבא נתרצית, ובוה וודאי אפילו לא זרק לתוך חיקה ג"כ מקודשת מטעם חצר [חמ"ח] ולכן אם היה סלע של שניהם וזרקם אח"כ לתוך חיקה הוה ספק אם כוונתה היתה לדחותו או שנתרצית [רא"ש] ומדברי הטור משמע דבסלע שלה אפילו לא נתנם כלל על הסלע אלא זרקם לתוך חיקה מקודשת, ואף ש"ל דהיא הקפידה רק ליתנם על הסלע ולא לתוך חיקה, אמנם י"ל דאין קפידא בזה, שהרי בידה ליטלם מחיקה ולייתנם על הסלע [יש"ש] וכתב ערוך השולחן דלדיעה זו אינו אלא כשאמרה תנם על הסלע ולא יותר, אבל כשסיימה ואתקדש לך שוב אין ספק בזה ומקודשת כשזרקם לתוך חיקה דהא לאו דחויי קא מדחית ליה, אבל לפירוש הקודם אף אם אמרה ואתקדש לך אינו כלום בסלע סתם כיון דאין הסלע שלה במאי קנתה [ר"ן בשם רמב"ן].

ודעת התוספות דאין הטעם תלוי כאן בקניין חצירה, אלא דאם הסלע שלה סמכה דעתה וכשאינה שלה לא סמכא דעתה, ובסלע של שניהם יש ספק אם סמכה דעתה אם לאו. ואף שאין כאן קניין בסלע של שניהם ומאי מהני סמיכת דעת ואיזה ספק יש בזה, אך ס"ל לדיעה זו דבאמרה תן מנה על הסלע ואתקדש לך דמקודשת מדין ערב כמו בתן מנה לפלוני, ולפ"ז אם היה כאן סמיכות דעת היתה מתקדשת מדין ערבות אף שאין כאן קניין [מקנה]. וכבר הבאנו דעת הראשונים דדין ערבות לא שייך רק כשצותה ליתן לאדם אבל לא בנתינה על הסלע או בהשלכה לאיבוד דאין בזה דין ערבות. מיהו

למעשה יש להחמיר כיון דכמה גדולים סוברים דיש ערבות
בכה"ג [רא"ש]:

ויש מהראשונים שכתבו דאם אמרה סתם תנם על הסלע
אינה מקודשת אפילו נתנם על סלע שלה, אבל אם ייחדה
לו הסלע כגון שאמרה תן על סלע פלוני או על סלע שלי
מקודשת [טור בשם רמ"ה], דכשאמרה תנם על הסלע דחויי קא
מדחית ליה. וי"א דאין חולק בזה דכל הפוסקים מודים לזה
[חמ"ח], אבל לא משמע כן מלשון הפוסקים. ולמעשה פשיטא
שיש להחמיר ככל הדיעות.

אמר לאשה התקדשי לי בכרך וענתה לו תנהו לעני אינה
מקודשת אפילו אם זה העני סמוך עליה שמפרנסת אותו
משום מצוה מפני שיכולה לומר כמו שאני מחוייבת לפרנסו
כן גם אתה חייב ליתן צדקה ולא הוה כנתינה לידה, ולמה
בכלב שרץ לנושכה אמרנו דהוה ספק קדושין אף דשם איכא
נמי מצוה להצילה, משום דאפשר דהצלה דגופה חשיבה לה
טובא וגמרה ומקנייה נפשה [ר"ן]. וכתב ערוך השולחן דנראה
דבעני כשאמרה ואתקדש לך דמקודשת אפילו באינו סמוך
על שולחנה, כיון שאמרה בפירוש שמתקדשת בהנאה זו
שיתן הכרך להעני, דהנאה זו שוה אצלה פרוטה, ולא גרע מתן
מנה לפלוני. וכן בעני הסמוך עליה כשענתה סתם תנהו לעני
ואמרה שכוונתה היתה להתקדש לו בזה דהוה ספק קדושין.
ואפילו באינו סמוך עליה נראה דהדין כן. ודבר פשוט שאם
אמרה תנהו לבעל חובי ונתן לו שמקודשת, ויש מי שמחלק
בין שהיה בעל חובו דוחקו לשלם או לא ובין בע"ח נכרי דהוה
קדושין לבין ישראל דהוה ספק קדושין, וכתב ערוך השולחן
דלא ידע למה.

דף ט' ע"א

כל הבה מיהבה לאו כלום הוא וכו' איבעיא להו הב אשקי
ושדי מהו אמר רבינא מקודשת רב סמא בר רקתא אמר תגא
דמלכא אינה מקודשת והלכתא אינה מקודשת.

ומה שאמר תגא דמלכא אינה מקודשת, פירש רש"י דלשון
שבועה הוא, ורבינו חננאל פירש אפילו נתן לה תגא דמלכא
שהוא חשוב הרבה אינה מקודשת.

ובכל אלו ההלכות כתב הר"ן דאיכא מ"ד דטעמא דאינה
מקודשת משום דאדבורה קמא קא סמכא, דקאמרה ליה
מעיקרא הב שלא לשם קידושין, אבל אי אמר לה איהו
מעיקרא אי יהיבנא מיקדשת לי ואמרה הבה, אי נמי הבה
מיהבא, כדאמר איהו קאמרה ומקודשת. וכן נמי אפילו היכא
דאמרה איהי מעיקרא הב, אם חזר ואמר לה בשעת נתינה
התקדשי לי בו ואיהי אמרה הב או הבה מיהבא מקודשת.
אבל הרשב"א סבירא ליה דאפילו לא אמרה איהי מעיקרא
מידי, כיון דאיהו אמר בלשון שאלה אי יהיבנא לך מיקדשת
לי ואיהי לא מהדרא ליה אין מקדשנא לך, אלא אמרה ליה
הב או הבה מיהבא, אפילו חזר ואמר לה הרי את מקודשת

לי בזה לא מהני ולא מידי, דעיקר טעמא דאינה מקודשת
היינו משום דכיון דבלשון שאלה קאמר, אם איתא דמרציא
ליה הוה לה לאהדורי אין מקדשנא לך, ומדלא מהדרא הכי
אלא אמרה הבה מיהבא ודאי הכי קאמרה בקידושי לא ניחא
לי אלא במתנה, ולפיכך אם חזר ואמר התקדשי לי אינה
מקודשת. והרא"ש כתב כסברא ראשונה. וכתב הר"ן דנראה
דכל שלא אמר לה בלשונות האמורים בגמרא איכא לספוקי
בלשון קידושין וצריכה גט, שכל כיוצא בזה אין לנו אלא מה
שאמרו חכמים:

וכן להלכה בשולחן ערוך [אבן העזר סימן כ"ט סעיף י'] היו לו מיני
כלים או מיני מאכל או שאר כל דבר, ואמרה לו: תן לי מעט
מאלו, ואמר לה אם אתן לך תהיה מקודשת לי, אם אמרה
הן, ונתן לה, הרי זו מקודשת. אבל אם אמרה לו תן לי מהן,
או השלך לי, או דברים שענינם לא תשחק עמי בדברים אלו
אלא תן לי בלבד, ונתן לה, אינה מקודשת. הגה: ואם אמר לה
בשעה שהוא נותן לה הרי את מקודשת לי, וקבלה, מקודשת
(טור בשם הרא"ש). ואם קבלה בשתיקה, רק חזרה ואמרה תן
לי, או השלך וכיוצא בזה, אינה מקודשת (כך משמע מדברי
הרא"ש). וכל זה בהתחילה היא לומר תן לי מעט, אבל אם
התחיל הוא לדבר: אם אתן לך תתקדש לי, ואמרה לו בלשון
שחוק הן, וקבלה ממנו, הוי ספק קידושין (סברת הר"ן). וכן
אם היה שותה יין ואמרה לו תן לי כוס אחד, ואמר לה אם אתן
לך הרי את מקודשת לי בו, ואמרה השקני, (או תן) והשקה
אותה, אינה מקודשת, שאין הדברים נראים אלא השקני
בלבד ולא תשחק עמי בדבר אחר. ואם אמר בשעה שנתנו לה
הרי את מקודשת לי, וקבלה, מקודשת.

וכתב ערוך השולחן דלינא יש להחמיר ככל הדיעות
הראשונים הנ"ל, דלכולם יש פנים מסבירות בסברא ובסוגית
הש"ס. וכתב עוד דיש מהגדולים שנסתפקו דאם כששאלה
ממנו ליתן לה לא השיב לה בלשון שאלה אלא בלשון גזור,
כגון שאמר אתן לך ותתקדשי לי ושתקה וקבלה, או אמרה
לו תן או נתן נתן, דאפשר שמקודשת, ואפילו להפוסקים
דלא מהני כשאמר לה אח"כ הרי את מקודשת לי, זהו מפני
שמקודם אמר לה בלשון שאלה אבל אם תחלת תשובתו היה
בלשון גזור הוה קדושין [מל"מ] ונראה דהוה ספק קדושין.

בעי רבי שמעון בן לקיש שטר אירוסין שכתבו שלא לשמה
מהו הויות ליציאות מקשינן מה יציאה בעינן לשמה אף הוייה
בעינן לשמה או דלמא הויות להדידי מקשינן מה הוייה דכסף
לא בעינן לשמה אף הוייה דשטר לא בעינן לשמה בתר דבעיא
הדר פשטה הוייה ליציאה מקשינן דאמר קרא ויצאה והיתה:

ובהמשך הסוגיא [ט' ע"ב] איתמר כתבו לשמה ושלא מדעתה
רבא ורבינא אמרי מקודשת רב פפא ורב שרביא אמרי אינה
מקודשת.

וכתב הר"ן [ה' ע"א מדפי הר"ף], שטר אירוסין שכתבו שלא
לשמה אינה מקודשת [וכו'] כתבו לשמה ושלא מדעתה,
כלומר שקודם הכתיבה לא נמלך בה ואחר כך הודיעה וקבלתו,
ובגדולה קאי, וה"ה בקטנה ונערה לשמה ושלא מדעת אביה.

דף י"ב ע"א

אמר שמואל קידשה בתמרה אפילו עומד כור תמרים בדינר מקודשת חיישין שמא שוה פרוטה במדי וכו' לא קשיא הא בקידושי ודאי הא בקידושי ספק.

בהלכה זו נאמרו כמה טעמים, ויש נפקא מינה בין השיטות.

וכתב הר"ן [ו' ע"א מדפי הרי"ף], הא בקידושי ודאי, אם ישנן שוה פרוטה במקומן הוו קידושי ודאי ואם בא אחר וקדשה אחר כך מותרת לראשון ואינה צריכה גט מן השני, ואם אינן שוה פרוטה במקומן קידושי ודאי לא הוו לבטל קידושי שני, אבל קידושי ספק הוו ואינה מותרת לאחר בלא גט, דחיישין שמא שוה פרוטה, במדי ושיעורא אהני לדעת שאלו הן קידושין גמורין שמאחר שקדש בשוה פרוטה במקומן אין גמגום בדבר.

וכתב הרמב"ם [פ"י מהלכות אישות ה"ט] דכי אמרינן דקידושי ספק הוו, ה"מ בדבר המתקיים שאם היה לו דרך למדי אפשר להוליכו שם ויהיה שם שוה פרוטה, אבל בדבר שאין מתקיים ליכא למיחש כלל, דהא הכא לא שוי מידי וקודם שיגיע למקום היוקר יפסד. אבל לפי מה שכתבו בתוספות נראה דאפילו בדבר שאינו מתקיים חיישין, שהם פירשו דמשום גזירת הרואין נגעו בה, דשמא יש כאן אחד מאנשי מדי, ואם יראה שאין אנו חוששין להם כאן אף במקומו לא יחוש להם.

וכתב הרמב"ן ז"ל וכן בתוספות, דהא דאמרינן חיישין לאו למימרא דאי ידעינן בודאי ליהו קידושין גמורין, אלא לומר דאפילו בסתמא חיישין שמא שוה פרוטה במדי, אבל אין הכי נמי, דאפילו ידעינן דשוה פרוטה במדי לא הוו קידושין גמורין, כיון דהכא לא שוה, דאין לממון אלא מקומו ושעתו כדאמרינן בערכין לגבי הקדש אלא חומרא דרבנן בעלמא הוא באיסור אשת איש, ולשון הא בקידושי ספק לפי זה לא אתי שפיר. וכתב הר"ן, לפיכך נראה לי דאי שוה פרוטה במדי קדושי תורה הן דכיון שהיא נתרצתה בהן ושויין פרוטה באי זה מקום אילו ידעו העדים שדרכה לתת פרוטה באותו דבר הוה ליה כאילו אמרה לדידי שוה לי כדאמרינן לגבי חמש סלעים של פדיון בכור.

ובשולחן ערוך [אבן העזר סימן ל"א סעיף ג'] קידש באוכל או בכלי וכיוצא בו, ששוה פחות משוה פרוטה, הרי זו מקודשת מספק, שמא דבר זה שוה פרוטה במקום אחר. וי"א שאם קידש בתבשיל או בירק שאינו מתקיים וכיוצא בהם, אם לא היה שוה פרוטה באותו מקום, אינה מקודשת כלל, שהרי דבר זה אינו מגיע למקום אחר עד שיפסיד ויאבד ולא יהיה שוה פרוטה.

[סעיף ד'] הא דאמרינן שהיא מקודשת מספק שמא דבר זה שוה פרוטה במקום אחר, צריכה גט להתירה לעלמא. ואם רוצה לקיימה, צריכה קדושין אחרים. ואם קדשה אחר קדושין גמורים, יגרש ראשון ונושא שני; אבל לא יגרש שני וישא

ולהלכה כתב בשם בעל המאור דכתב דכיון דהכא לא איפסיקא הלכתא כמאן ספיקא הוא, ורב נטרונאי גאון ז"ל ובעל הלכות ז"ל פסקו כרבא ורבינא. ורבינו חננאל ז"ל אחר שפסק כרב פפא ורב שרביא כתב וי"א דהלכתא כרבא ורבינא וצריך עיון בלשונו, ולפיכך אין הדבר יוצא מדין ספק. ודעת הרמב"ם [פ"ג מהלכות אישות ה"ד] כדברי הרי"ף [דהלכתא כרב שרביא ורב פפא דאינה מקודשת], וכתב שם דהיכא דשויה שליח שהוא כותבו מדעת השליח, אבל הרמב"ן כתב דאין כותבו אלא מדעתה כדאמרינן גבי גט דאומר אמרו פסול או בטל, ודכוותה נמי בקדושין דהא משטרא דגט ילפינן מה התם בעינן דעת מקנה ולא שלוחו הכא נמי דעת מקנה ולא שלוחו:

וכתב ערוך השולחן [סימן ל"ב], שטר הקדושין צריך שיכתוב הסופר לשם האשה כמו בגט דבעינן לשמה, ואם כתבו שלא לשמה אינה מקודשת, ואינו כותבו אלא לדעת האשה, ואף על גב דבגט א"צ לדעת האשה זהו מפני שמתגרשת בע"כ. ומ"מ אם כתב שלא מדעתה יש מרבתינו ז"ל שמכשירים מפני שכיון דילפינן מגט הוי דומיא לגמרי לגט, ויש מרבתינו ז"ל שפוסלים דבזה לא שייך לדמות לגט מפני הטעם שנתבאר, ולכן אם כתבו שלא מדעתה ה"ז ספק מקודשת ואם קבלה קדושין מאחר צריכה גט משניהם. וכתב ערוך השולחן דאם גם השני קידשה בשטר ונכתב שלא לדעתה ממ"נ אינה מקודשת להשני.

ומכל הסוגיא מבואר דשטר קידושין הוקש לשטר גט, וממילא הלכות הגט שייכות גם בשטר קידושין, וכתב המאירי וז"ל, דכל דינין האמורים בענין לשמה בגט אנו דנין כן בקדושין, ומעתה אם כתב שטר קדושין סתם ואמר הריני כותב לשם מי שארצה, או שייחד לו שתי נשים וכתב לשם אי זו מהן שירצה, וכן כתב שטר קדושין אחד לשתי נשים וכתב בו שתיהן מקודשות לי, אף על פי שבכסף הרי הן מקודשות בשטר אינו כלום, שהכסף ראוי ליחלק מה שאין כן בשטר. וכן אם כתבוהו חרש שוטה וקטן שאינן בני דעת, או עבד וגוי שאינן בתורת קדושין, וכן בכל הפוסלין בגט מן התורה כגון מחובר וכתובה על יד עבד וקרן פרה אם אינו נותן עבד ופרה, ואפילו קצץ הקרן ונתן לה, וכן כתבו בחקיקה או על הקרקע, וכן כתבו בשני ספרים. אבל הדברים הצריכים בגט מדברי סופרים אין הקדושין בדין זה, כגון בפני נכתב וכו' וכגון חתימת עדים זה שלא בפני זה, וכן שטר קדושין בידה ומשיחה בידו ויכול לנתקו ולהביאו אצלו, אף על פי שבגט אינה מגורשת בקדושין דיינו בקבלה קלה. וערוך השולחן [סעיף ד'] כתב דצריך לכתוב בדיו או בכל דבר שרישומו עומד כמו בגיטין ונתבאר בסימן קכ"ה, ונראה דכל הזהירות שצריך בגט בכתבתו כמו שלא לכותבו ע"י חרש שוטה וקטן וכן שארי דינים המבוארים שם נוהג גם בשטר קדושין כיון דשטר קדושין למדנו מגט. ע"כ. ובאמת בחלק מהלכות אלו מצינו שיש חולקים שאין דינם שוה לדיני גט. ועיין באבן ברורה [שבועריכת והוצאת מכון ראש פינה] על אבן העזר [סימן ל"ב] שם נתבארו ונידונו הלכות אלו בהרחבה.

ראשון. הגה: ודוקא שלא בא עליה השני קודם גרושין, אבל בא עליה הרי נאסרה לראשון, (מרדכי פ"ק דקדושין). וכשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל (ועיין לקמן סי' מ"ו סעיף ה'). וי"א שאם ילדה משני ולא גירש ראשון, הולד כשר.

ובהלכה זו יש אריכות דברים בפוסקים, ונביא את עיקרי הדברים.

י"א שדעת הרמב"ם דאם ידוע ששוא פרוטה במקום אחר בדבר המתקיים הוי קדושי וודאי [טור], וצ"ל דגם להעדים היה זאת ידוע, דאל"כ הו"ל כמקדש בלא עדים לענין קדושי וודאי. וגם לטעמו של הרמב"ם אין לשאול למה נידון לספק שמא שוא פרוטה במקום אחר נוקמה אחזקת פנויה, די"ל דכיון שנעשה בה מעשה קדושין איתרע חזקתה ועוד דזהו דבר שאפשר לברר ולא ניקום אחזקה:

ויש מי שמסתפק להפוסקים דס"ל דגם אם שוא פרוטה במקום אחר אינם קדושי תורה, וגם בדעת הרמב"ם יש סוברים כן, ומטעם דאין לך בכל דבר אלא מקומו ושעתו, אם האשה צריכה ליסע מיד לאותו מקום שבשם הוי שוא פרוטה, אם וודאי קדושי תורה הם לכל הדיעות, או דאפילו בכה"ג אין אלא קדושי ספק [חמ"ח סק"ח]. ומלשון הראשונים משמע דבכל עניין לא הוי קדושי וודאי, ולכן לדינא יש להחמיר בכל עניין והיין קדושי ספק:

דבר פשוט הוא דחששא דשמא שוא פרוטה במקום אחר אינו אלא בקידשה סתם, אבל אם אמר לה שדבר זה שוא פרוטה ונמצא שאינו שוא פרוטה בכאן, אף שהוא שוא פרוטה במקום אחר אינה מקודשת, דאפילו אמר לה ששוא מאה מנה ונמצא שאינו שוא כל כך אינה מקודשת ואין מה להסתפק בזה, ומ"מ יש שמסתפק בזה וצ"ע.

בהך חששא דשמא שוא פרוטה במקום אחר אף שיש מן הראשונים שפסקו דלא חיישינן לזה [בה"ג], מ"מ כל רבותינו הראשונים והגאונים פסקו דחיישינן לזה, ולכן לא הובא דיעה זו כלל בטור וש"ע, ואף אם במקום רחוק שוא פרוטה חיישינן לה. ואין חילוק בין יכול להתקיים לאינו יכול להתקיים, דלרוב הראשונים דזהו חששא דרבנן אין חילוק בזה, ואף להרמב"ם אינו אלא כשא"א בשום אופן להתקיים, אבל תאינה לחה שביכולת לייבשה ולהוליכה גם להרמב"ם חיישינן [ב"י] וכן כל כיוצא בזה. מיהו בדבר שלפי מראית העין אינו שוא פרוטה בשום מקום אין לחשוש בזה, ובפרט דלרוב הפוסקים זהו רק חששא דרבנן ולמעשה יש לעיין.

דף י"ג ע"א

קידשה בגזל ובחמס ובגניבה או שחטף סלע מידה וקדשה מקודשת.

יתבאר אי"ה לקמן במקומו דף נ"ב ע"א.

כל שאינו יודע בטיב גיטין וקדושין לא יהא לו עסק עמהן.

כתב בספר בניהו בן יהוידע, מקשים הוה ליה למימר קדושין וגיטין, ועיין מהרש"א ז"ל. וכתב ליישב דלא זו אף זו קתני, דענין גיטין חמיר משום דיש לאשה חזקת אשת איש, אבל בקדושין יש לאשה חזקת פנויה, ולכן לא מבעיא גיטין דלא יהא לו עסק עמהן, אלא גם קדושין נמי כן.

ועוד יישב, דשמואל איירי בהמסדר גיטין וקדושין, ולכן הוי לא זו אף זו, כי המסדר גיטין ומגרש אם טעה בגט פסול, נמצא מתיר אשת איש לעלמא בלא גט, אך המסדר קדושין אם טעה ולא סידר קדושין המועלין לפום דינא, אין כאן איסור ערוה, דאם האשה נשאת לבעל בלא כסף קדושין נקנית בביתה, ואפילו אם יבא אדם על אשה פנויה ותתעבר ממנו, אין בניה ממזרים, אלא כשרים הם, ואין כאן איסור ערוה:

וכתב עוד לרמזו על דרך המוסר, דרמזו לפי דרכו שהאדם יעשה גיטין לכוחות היצר הרע, בשמירת הלאוין, שכופה יצרו ופורש מן האיסור, ועל ידי כך מגרש כוחות הסטרא אחרא המתחברים עמו, אשר חבורם ודיבוקם עמו מכונה בשם נשואין, וכמו שכתבו המפרשים ז"ל על פסוק [בראשית ג' י"ג] הנחש השיאני שהוא לשון נשואין, ואלו הגיטין יהיו על ידי קיום חלק סור מרע, ואחר שיעשה גיטין לכוחות היצר הרע וכוחות הטומאה מקרבו, אז יעשה קידושין לכוחות היצר הטוב, ולחלקי הנשמות שיבואו ויחנו בקרבו, ואי אפשר להיות הוא מדור לאלו, אלא עד שיצאו אלו, ולכן הפסוק [תהלים ל"ד ט"ז] אמר תחלה סור מרע ואח"כ אמר ועשה טוב, וידוע בין לחלק סור מרע בין לחלק עשה טוב צריך חכמה וידיעה והבנה, כי עם הארץ אומר לטוב רע ולרע טוב, יען דאין בור ירא חטא ולא עם הארץ חסיד, ולכן צריך שידע האדם בטיב גיטין וקדושין הנזכרים, שאם לא ידע אפשר דבתיקון עושה קלקול יותר:

וקשים לעולם יותר מדור המבול.

הקשה המהרש"א איך יהיו קשים יותר מדור המבול, דהוי חוטאין במזיד, ובודאי איסור, והכא ספק אשת איש וקצת שוגג, ע"ש. וכתב הבן יהוידע ליישב, דבדור המבול היו חוטאים באשת איש וכיוצא, הכל להנאתם, וכיון דיש להם הנאה גדולה בזה, הנה הם אנוסים על פי יצר הרע, אך כאן העוסק בגיטין וקדושין דמתיר אשת איש לעלמא מכח טעות וחסרון דעת, אין לו הנאה מזה, דלאו איהו גופיה בועל האשה הזאת, ונמצא גורם איסור אשת איש וממזרים, אף על פי שאין לו הנאה מזה, וכיון דאין לו הנאה לגופו אין זה אנוס מיצר הרע, דלא חשיב האדם אנוס מיצר הרע אלא אם כן היכא דיש לו הנאה. ועוד הוא מכשיל אנשים צדיקים באיסור ערוה, דאם הוא התיר אשת איש וזו האשה נשאת לאחר על פי הוראתו, נמצא הן האיש הנושא הן האשה הנשאת עברו על איסור ערוה, והם צדיקים באמת, כי לפי תומם עשו על פי דבריו של זה, שהוא חכם בעיניו:

כתב הבן יהוידע, נראה הטעם שנעשה ההפרש בדגים ולא בדבר אחר, כי הדגים רומזים אל תלמידי חכמים שנקראים בשם דגים, והטעם כמו שהדגים חיותם במים דוקא כן תלמידי חכמים חיותם בתורה שנמשלה למים, ולכן איתא באבות דרבי נתן [פיקמ'], דרש רבן גמליאל הזקן ד' דברים, דג טמא דג טהור דג מן הירדן דג מן הים הגדול, דג טמא כיצד, בן עניים שלמד מקרא משנה הלכות אגדות ואין בו דעת, דג טהור כיצד, בן עשירים שלמד מקרא משנה הלכות ואגדות ויש בו דעת, דג מן הירדן כיצד, זה תלמיד חכם שלמד מקרא משנה הלכות ואגדות ואין בו דעת להשיב, דג מן הים הגדול כיצד זה תלמיד חכם שלמד מקרא משנה הלכות ואגדות ויש בו דעת להשיב. ע"כ. ולכן בעון זה של אותם חכמים העושים עצמן חכמים להורות בעריות, והם אינם יודעים ומבינים בדברים אלו, לוקים גם הדגים שנמשלו בהם חכמים ולומדי תורה:

וכתב הבן יהוידע דמכל מקום קשה מה דאמר התלמוד מאי משמע, ומסיק כדמתרגם רב יוסף, וגם על תרגומו של רב יוסף יש לשאול, מאי משמע דאיירי בדיינים שמורין בעריות בטעות, ודילמא הוא כפשוטו, דקאי על המנאפין שבועלין אשת איש ומולידין ממזרים, שזה העון של לידת ממזרים הוא נוסף על עון ביאתם על אשת איש. וכתב דמפיק לה מדנקיט קרא לשון ופרצו, שהוא כמו וכן יפרוץ [שמות א' י"ב], כלומר

מולידין בנין, די"ל למה נקיט לשון זה דפרצו, יאמר וילדו, לכן מוכרח לומר דבא הכתוב לרמוז בזה על הדיינים המורין בטעות באיסור ערוה, ומחמת כן אלו מולידיים ממזרים מנשי ריעיהם, ונקרא דבר זה על שם הדיינים, כאלו הם המולידין את הממזרים, ורמוז על הדיינים, דלשון זה של פרצו, שהוא פה רצו, שהריצו פה שלהם להורות היתר בעריות בטעות, ומחמת כן אשת איש נשאת לעלמא, ומביאים ממזרים בעולם:

מי כתיב ופרצו ופרצו בוא"ו.

כתב הבן יהוידע לבאר, הכונה כיון דלא כתיב ופרצו בוא"ו, כדנקיט ברצוח וגנוב ונאוף, שמע מינה דלא קאי תיבת פרצו על אותם האנשים דנקיט בהו תיבת ונאוף, אלא זהו מלתא באפי נפשה, דקאי על אחרים ולא על אותם המנאפים, ומי הם המולידיים ממזרים חוץ מן המנאפים, אלא מוכרח לומר אלו המורין הלכה לפי דעתם, שמתירים את איסור אשת איש, ועל ידי כך באין ממזרין לעולם, דנחשב להם כאלו הם ילדום והביאום, ולהכי נקיט בהו לשון פרצו, שהוא לשון חוזק ותוקף, כמו מה פרצת עליך פרץ [בראשית ל"ח כ"ט], כי אלו המורין ההלכות הם תקיפי ארעא, ועל ידי תוקף שלהם הם מורין ונשמעין דבריהם, ולכן יש אתנ"ח תחת תיבת ונאוף, כי אתנח מורה על סוף פסוק, ותיבת פרצו הוא פסוק בפני עצמו, דלא קאי אדלעיל, דאתמר עלייהו וגנוב ונאוף.